

Amerikanci reformišu islam

Cheryl Benard, *Civilni demokratski islam: partneri, resursi i strategije* (Santa Monica: RAND, 2003), str. 72.

Prošle godine se u izdanju RAND-a, jednog od poznatijih poluvladinih trustova mozгова u SAD, pojavila publikacija *Civilni demokratski islam: partneri, resursi i strategije* (*Civic Democratic Islam: Partners, Resources, and Strategies*) autorice Cheryl Benard (r. 1953.), koja trenutno živi u Kataru. Iako se deklarativno zalaže za dijalog a protiv sukoba civilizacija, studija je napisana iz perspektive «Mi» (dobri) i «Oni» (loši). Smatrali smo važnim upoznati naše čitaoce sa sadržajem ove studije koja će im sigurno pomoći u razumijevanju interesa i odnosa koje pojedine zapadne zemlje imaju spram islama i pojedinih grupa među muslimanima u posljednje vrijeme. Umjesto da sami odabiremo šta izdvojiti sa 72 stranice studije ovdje u cijelosti donosimo sažetak objavljen na početku publikacije. Svaki dodatni komentar bio bi suvišan.

Sažetak studije

Nema sumnje da je islam u vrlo zapaljivom stanju, duboko uronuo u unutarnji i vanjski sukob oko svojih vrijednosti, svoga identiteta i svoga mjesta u svijetu. Suprotstavljene verzije se natječu za duhovnu i političku dominaciju. Ovaj sukob ima ozbiljne posljedice i ekonomske, društvene, političke i sigurnosne implikacije po ostatak svijeta. Posljedično tome, Zapad sve više nastoji prihvatiti, razumjeti i utjecati na ishod ove borbe.

Očito, SAD, moderni industrijalizirani svijet, pa i međunarodna zajednica u cijelosti, žele islamski svijet koji je spojiv sa ostatkom sistema: demokratski, ekonomski održiv, politički stabilan, društveno progresivan, i koji slijedi pravila i norme međunarodnog ponašanja. Oni također žele spriječiti «sukob civilizacija» u svim njegovim mogućim varijantama – od povećanih društvenih nemira izazvanih sukobima između muslimanskih manjina i «autohtonih» populacija na Zapadu do pojačane militantnosti diljem muslimanskog svijeta i njihovih konsekvenci: nestabilnosti i terorizma.

Zato se čini razumnim podržati one elemente unutar islama koji su najkomatibilniji sa globalnim mirom i međunarodnom zajednicom i koji su prijateljski određeni prema demokratiji i modernosti. Međutim, pravilno identificiranje ovih elemenata i pronalaženje najboljeg načina za saradnju sa njima nije uvijek lahko.

Trenutna kriza islama ima dvije ključne komponente: zaostalost i izgubljena veza sa globalnom maticom. Islamski svijet već dugo pati od zaostalosti i komparativne nemoći. Bezuspješno su isprobana brojna rješenja kao što su nacionalizam, panarabizam, arapski socijalizam i islamska revolucija. To je dovelo do frustracije i gnjeva. Istovremeno, islamski svijet je izgubio korak sa savremenom globalnom kulturom, što je vrlo neugodna situacije za obje strane.

Muslimani se ne slažu oko toga kako bi u ovoj situaciji trebalo postupiti. Oni se ne slažu ni oko toga kako bi njihovo društvo u konačnici trebalo izgledati. Moguće je razlikovati četiri ključne pozicije:

- **Fundamentalisti** odbacuju demokratske vrijednosti i savremenu zapadnu kulturu. Oni žele autoritarnu, puritansku državu koja će u djelo provesti njihovo ekstremno razumijevanje islamskog prava i morala. Oni su voljni upotrijebiti inovacije i modernu tehnologiju u svrhu postizanja toga cilja.
- **Tradicionalisti** žele konzervativno društvo. Oni su sumnjičavi prema modernosti, inovacijama i promjeni.
- **Modernisti** žele da islamski svijet postane dio globalne modernosti. Oni žele modernizirati i reformirati islam kako bi ga usaglasili sa savremenim dobom.
- **Sekularisti** žele da islamski svijet prihvati podjelu između crkve i države na način kako su to učinile zapadne industrijalizirane demokratije koje su vjeru smjestile u privatnu sferu.

Ove grupe imaju jasno različite pozicije po suštinskim pitanjima koja su sporna u savremenom islamskom svijetu, uključujući političke i individualne slobode, obrazovanje, položaj žene, krivičnu pravdu, legitimnost reforme i promjene i odnos prema Zapadu.

Fundamentalisti su neprijateljski određeni prema Zapadu i SAD-u posebno, i odlučni su, u različitoj mjeri, da naude i unište demokratsku modernost. Podrška njima nije opcija osim u prijelaznim fazama iz taktičkih razloga. *Tradicionalisti* generalno imaju blaže stavove ali postoje značajne razlike između različitih grupa tradicionalista. Neki su bliski fundamentalistima. Nijedni međutim ne prihvataju svesrdno modernu demokratiju niti kulturu i vrijednosti modernosti, pa u najboljem slučaju s njima mogu živjeti u tegobnom miru.

Modernisti i *sekularisti* su najbliži Zapadu kada su u pitanju vrijednosti i politike. Međutim, oni su generalno u slabijoj poziciji u odnosu na druge grupe jer nemaju snažnu podršku, finansijske resurse, efektivnu infrastrukturu i javnu platformu. *Sekularisti*, pored toga što su ponekad neprihvatljivi kao saveznici zbog njihove šire ideološke pripadnosti, također imaju problem u obraćanju tradicionalnim dijelovima islamskog slušateljstva.

Tradicionalni ortodokсни islam sadrži demokratske elemente koji mogu biti upotrijebljeni u pružanju otpora represivnom, autoritarnom islamu fundamentalista, ali on nije najbolji izbor za razvoj demokratskog islama. To je uloga islamskih modernista, čija efektivnost, međutim, je ograničena s nekoliko faktora koje ovaj izvještaj detaljnije istražuje.

Da bi ohrabрили pozitivnu promjenu u islamskom svijetu u pravcu veće demokratije, modernosti i spojivosti sa savremenim međunarodnim svjetskim poretkom, SAD i Zapad trebaju pažljivo razmotriti koje to elemente, trendove i snage unutar islama žele ojačati. Koji su stvarni ciljevi i vrijednosti njihovih različitih potencijalnih saveznika i šticenika? Koje su najvjerojatnije šire posljedice promoviranja njihovih programa? Kombinovani pristup sastavljen od slijedećih elemenata će vjerovatno biti najučinkovitiji:

1. Prvo podržati moderniste

- Objavljivati i distribuirati njihove radove po subvencioniranoj cijeni.
- Ohrabriti ih da pišu za masovnu publiku i mlade.

- Uvesti njihova mišljenja u nastavne planove islamskog obrazovanja.
- Dati im javnu platformu.
- Njihova mišljenja i sudove o fundamentalnim pitanjima vjerske interpretacije učiniti dostupnim masovnoj publici omogućivši im da se natječu sa fundamentalistima i tradicionalistima koji imaju veb-sajtove, izdavačke kuće, škole, institute, i brojna druga sredstva za širenje svojih ideja.
- Sekularizam i modernizam promovirati kao «kontrakulturnu» opciju za razočaranu islamsku omladinu.
- Omogućiti i ohrabriti upoznavanje sa njihovom preislamskom i neislamskom poviješću i kulturom u medijima i nastavnim planovima relevantnih kultura.
- Pomoći u razvoju neovisnih građanskih organizacija koje će promovirati građansku kulturu i osigurati prostor običnim građanima da se obrazuju o političkom procesu i da artikuliraju svoje stavove.

2. Podržati tradicionaliste protiv fundamentalista

- Popularizirati tradicionalističku kritiku fundamentalističkog nasilja i ekstremizma i ohrabrivati neslaganja između tradicionalista i fundamentalista.
- Obeshrabrivati saveze između tradicionalista i fundamentalista.
- Ohrabrivati saradnju između modernista i tradicionalista koji su bliski modernistima.
- Gdje je prikladno, obrazovati tradicionaliste kako bi ih se bolje osposobilo za debate protiv fundamentalista. Fundamentalisti su često retorički superiorni, dok tradicionalisti prakticiraju politički neartikulirani «narodni islam». U mjestima kakvo je Centralna Azija njih možda treba educirati i obučiti u ortodoksnom islamu kako bi se mogli uspješno suprotstaviti fundamentalistima.
- Osnažiti prisustvo i profil modernista u tradicionalističkim institucijama.
- Praviti razliku između različitih sektora tradicionalizma. Ohrabrivati one koji su skloniji modernizmu, kao što je hanefijska pravna škola protiv drugih. Ohrabrivati ih da daju vjerska mišljenja i ta mišljenja popularizirati kako bi se oslabio autoritet nazadnih vehabijski-inspiriranih vjerskih stavova. To ime veze sa finansiranjem: vehabijski novac ide za finansiranje konzervativne hanbelijske škole prava. To dalje ima veze sa znanjem: zaostali dijelovi muslimanskog svijeta nisu svjesni pomaka u primjeni i interpretaciji islamskog prava.
- Ohrabriti popularnost i prihvatanje sufizma.

3. Suprotstaviti se i oduprijeti se fundamentalistima

- Kritikovati njihova tumačenja islama i otkrivati netačnosti.
- Obznanjivati njihove veze sa nelegalnim grupama i aktivnostima.
- Dati publicitet posljedicama njihovih nasilnih postupaka.
- Pokazati njihovu nesposobnost da vladaju i ostvare napredak u razvoju svojih zemalja i zajednica.

- S ovim porukama se posebno obraćati mladoj populaciji, pobožnim tradicionalistima, muslimanskim manjinama na Zapadu i ženama.
  - Izbjegavati pokazivanje respekta ili divljenja prema nasilju fundamentalističkih ekstremista i terorista. Prikazati ih kao nervozne i kukavice, a ne kao heroje.
  - Ohrabrivati podjele među fundamentalistima.
- **Selektivno podržati sekulariste**
- Ohrabrivati ideju o fundamentalistima kao zajedničkom neprijatelju i obeshrabrivati saveze sekularista sa antiameričkim snagama na platformi nacionalizma, ljevičarske ideologije isl.
  - Podržavati ideju da vjera i država mogu biti odvojeni i u islamu i da to ne ugrožava vjerovanje već da ga može i ojačati.

Ma koji pristup ili kombinacija pristupa bude izabran, preporučujemo da to bude učinjeno veoma oprezno s obzirom na simboličku težinu nekih pitanja: značenje koje će biti pripisano pristajanju američkih političara uz određene pozicije po tim pitanjima, posljedice tog svrstavanja za druge islamske aktere, uključujući rizik ugrožavanja ili diskreditiranja upravo onih grupa i ljudi koje želimo pomoći, te imajući u vidu cijenu propuštenih prilika kao i moguće nenamjerne posljedice saveza i stavova koji se kratkoročno mogu činiti sasvim odgovarajućim.

Ahmed Salihović

Napomena: Tekst je preuzet iz *Novih Horizonata*, decembar 2004.